МАУП

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ**
**імені Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля**
**Української Православної Церкви Блаженнішого Володимира**
**Приватного акціонерного товариства "Вищий навчальний заклад**
**"Міжрегіональна Академія управління персоналом"**

# УКРАЇНСЬКА МОВА І НАЦІЯ

## Збірка наукових праць

***(за матеріалами роботи круглого столу***
***"Українська мова та мовна політика на***
***сучасному етапі розвитку держави"***
***(9 листопада 2011 р.)***

**Хмельницький, 2012**

**УДК 811**
**ББК 812**
**З 41**

**Редакційна колегія:**
***Білий Л. Г.***, кандидат педагогічних наук, директор ХІ МАУП (голова ред. колегії); ***Вашеняк І. Б.***, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри загальнонаукових та загальноосвітніх дисциплін ХІ МАУП; ***Олійник В. В.***, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри загальнонаукових та загальноосвітніх дисциплін ХІ МАУП.

**Рецензенти:**
***Мельник Р. М.***, кандидат філологічних наук (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія);
***Петрушенко О. О.***, кандидат філологічних наук (Хмельницький економічний університет).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Хмельницького інституту МАУП
(протокол № 1 від 26 січня 2012 р.)

**Українська мова і нація / Збірка наукових праць. – Хмельницький : Вид-во ХІ МАУП, 2012. – 102 с.**

У збірці подано наукові статті за матеріалами роботи круглого столу “Українська мова та мовна політика на сучасному етапі розвитку держави”, який відбувся 9 листопада 2011 року. У наукових публікаціях порушуються актуальні мовні проблеми: роль мови в формуванні та самовираженні особистості; розвиток української мови на сучасному етапі; двомовність в Україні та ін.

Адресовано широкому колу читачів, причетних до вивчення сучасної мовної ситуації в Україні: студентам, магістрантам, викладачам вищих навчальних закладів, учням та вчителям загальноосвітніх шкіл.

*За зміст статей несуть відповідальність автори. Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів.*

© Хмельницький інститут
Міжрегіональної Академії управління персоналом, 2012

**ЗМІСТ**

ПЕРЕДМОВА…….5

**Білий Л. Г.**
ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ……...6

**Авсієвич А. В.**
ЗНАЧЕННЯ МОВИ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ…….8

**Бабій Н. В.**
МОВНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНИЙ СТАН…..12

**Бельська К. Ю., Українець Т. Б.**
УКРАЇНСЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКОМУ ІНТЕРНЕТІ…….17

**Білик Н. В.**
МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА……21

**Вашеняк І. Б.**
СУЧАСНИЙ СТАТУС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ……24

**Вільчинська С. Б.**
МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ РЕКЛАМИ…….27

**Гріца О.**
СЛЕНГ ЯК СКЛАДОВА МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ……31

**Гуменюк О. В.**
ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ…….34

**Гундерук Л. М.**
ФЕНОМЕН КОМУНІКАЦІЇ У СТАНОВЛЕННІ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ……37

**Івановська Т. Б.**
СУРЖИК ЯК МОВНА ПРОБЛЕМА В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ…..44

**Костенко Д. В.**
СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ…….47

**Михайлова С. В.**
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА НА ТЕРИТОРІЇ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ……..54

прошарок, беручи на себе зобов'язання щодо виконання певних загальнонаціональних завдань; чітке розмежування традиційних еліт (аристократія, духовенство), й еліт ситуаційних, як звичайних носіїв впливу.

Дослідник висуває і обґрунтовує ідею активної участі національної еліти в Україні в політичному та національному відродженні української держави.

Таким чином, наведений матеріал дозволяє стверджувати: політико-правовий статус національної еліти має велике значення в контексті процесів державотворення; місце та роль національних еліт в процесі державотворення завжди була і залишається предметом гострих наукових дискусій, участь в яких приваблює провідних вітчизняних та зарубіжних науковців; саме національна еліта виступає головним чинником, що забезпечує державотворчий потенціал будь-якого-народу; в різні часи в різних країнах роль національних еліт виконували різні верстви та прошарки населення.

**А. В. Авсієвич**
*доктор філософії в галузі права*
*Хмельницького інституту МАУП*

## ЗНАЧЕННЯ МОВИ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Основний інструмент мовної діяльності юридичного працівника – слово. Оцінюючи його значення, П. Сергеїч писав: "Слово – велика сила, але треба зауважити, що воно союзник, завжди готовий стати зрадником" [1].

Мова юриста повинна відрізнятися насамперед багатством словникового запасу і словникової чистоти. Якщо в нього бідний словниковий запас, то його промова складається з примітивних і шаблонних слів, йому важко в потрібний момент підібрати саме те слово. Як наслідок, болісні пошуки найбільш підходящих слів є причиною багатослівності, непотрібних повторів, що знижує дієвість мови юриста, а часом викликає роздратування в тих, хто його слухає.

Мета мови судового оратора – найбільш переконливо висвітлити суть справи, відповісти на запитання, яке цікавить людину, так, щоб воно було зрозуміле будь-кому з присутніх у залі судового засідання. Тому необхідно прагнути того, щоб кожне слово було доступним для слухачів. Право взагалі, і мова юриста зокрема, відрізняється достатком спеціальних термінів, виразів, тонкощами словесних зворотів, які часто невідомі і не цілком зрозумілі багатьом пересічним громадянам, присутнім на суді. Коли на них обрушуються такі спеціальні терміни і поняття, безумовно, відомі юристам, як превенція, презумпція, промульгація, віндикація і т. п., вони не тільки дивуються "вченості" мови юриста, а й внутрішньо обурюються.

Цілком природно, що виключити з юридичної лексики такі терміни і поняття не можна, але користуватися ними потрібно з урахуванням особливостей адресата і конкретної обстановки.

Правильність мови – це дотримання норм сучасної рідної мови. Ненормативне, помилкове вживання окремих слів, словосполучень і цілих фраз характерне, як правило, для просторіччя. Тому виступ, що містить багато ненормативних варіантів, сприймається як такий, що має примітивне забарвлення, а той, хто виступає, як оратор, що не володіє мистецтвом впливати на думки і почуття інших людей.

На жаль, ще часто трапляються промови юристів, в яких думки оформлені дуже недбало, неохайно. Неправильно вжите слово, помилково побудована фраза викликають у слухачів іронічні зауваження, а часом і здивування: "Як же так може виражати свої думки юридичний працівник?" Ось кілька прикладів:

• "Можна вважати, що цей факт більш-менш установлений" (факт мав місце, тобто був або є, або відсутній);

• "Стара судимість обвинуваченого є його негативним мінусом" (але мінус ніколи в природі й у суспільстві не мав позитивного значення);

• "Більша половина шляху нами пройдена" (а хіба половина може бути більшою?);

• "Як я сказав вище..." (помилка, яка зустрічається дуже часто у мові: слова "вище" і "нижче" вживаються в письмовій мові, а в усній необхідно використовувати слова "раніше" і "пізніше") і т. д.

Погане враження справляє мова судді, прокурора, захисника, якщо в ній присутні "заплатки" або, як їх ще називають, слова-паразити. Це такі вставні слова, як "от", "значить", "так би мовити", "ну", "взагалі", "розумієте" та ін. Трапляються в їхніх виступах звороти, що теж засмічують мову. Наприклад: "Кажучи відверто...", "Чесно говорячи, я скажу...", "У деякому роді...", "М'яко висловлюючись, варто зауважити..." та ін.

Обов'язкова умова словникової чистоти мови – правильна вимова і наголос. Усна мова, як відомо, має звукову форму, і один із її показників - правильний наголос у слові. Дрібниць у мові судді, прокурора, адвоката не буває. У зв'язку з цим варто завжди пам'ятати слова К. Чуковського: "Виховання мови є завжди виховання думки".

Висловлюючи основні умови правильного мислення, логічні закони виявляються в будь-якому міркуванні і безпосередньо впливають на якість мови юридичного працівника.

Судова мова повинна відрізняться виразністю, що покликана підвищити дієвість її сприйняття. Поняття "виразність мови" достатньо широке і містить у собі:

• емоційну виразність (експресивність), прояви почуттів. Слово юриста несе не тільки думки, а й почуття, що виступають в єдності. Слово, яке вимовляється безсторонньо і байдуже, втрачає свій вплив. У "Правилах

вищого красномовства" відомий державний діяч і оратор М. Сперанський (1772-1839) відзначав, що "…основа красномовства. суть пристрасті. Сильне відчування і жива уява для оратора необхідні цілком". Він підкреслював, що спокійна душа "зовсім інакше споглядає предмети, інакше мислить, інакше звертається, інакше говорить, ніж душа, що зворушена пристрастю" [2]. Ось ще одне його цікаве судження: "Під пристрасним у слові я розумію ті місця, де серце оратора говорить серцю слухача, де уява запалюється уявою, де захоплення народжується захопленням. Оратор повинен бути сам пронизаний пристрастю, коли хоче її породити в слухачеві" [2].

Щирість, щиросердне хвилювання (у розумній мірі!) імпонують слухачам і викликають у них відповідні почуття;

• лексичну промовистість – використання образних слів і словосполучень, словесних зворотів, яскраво сформульованих виразів, застосування прислів'їв і приказок тощо;

• фонетичну промовистість – чітку і ясну вимову, зміну гучності і ритму. Інтонація збагачує зміст слова, забезпечує краще його сприйняття. Промова на одній ноті стомлива не тільки для слухачів, а й для того, хто говорить (працюють ті самі м'язи мовного апарату). Зміна гучності і ритму посилюють промову, але не можна переходити на крик, бо як говорить східна мудрість: "Якщо ти кричиш, значить ти не правий і слабкий".

Загальна порада, по А. Коні, така: "Говорити слід голосно, ясно, чітко, не монотонно, по можливості виразно і просто. Тон промови можна підвищувати або знижувати залежно від змісту і значення даної фрази і навіть окремих слів" [3].

Промова юриста може бути часом стриманою або піднесеною емоційно, усе залежить від того, які завдання вона покликана вирішити. Наприклад, у промові про навмисне вбивство цілком припустима неоднозначність емоційної виразності і стриманості до вираження співчуття й обурення. Такий підхід пояснюється тим, що в подібній промові на перший план виступають точність у висвітленні подій, моральна оцінка, аналіз мотивів, що призвели до трагічної розв'язки. А в судовій промові, пов'язаній з економічним злочином, навряд чи необхідно виражати емоції при аналізі різноманітних цифр, висновків перевірки, хоча в окремих випадках, якщо це доречно, можна підвищити емоційність висловлювань.

Стислість і жвавість – теж важливі складові судової промови. Захоплення викликають адвокати і прокурори, судді й експерти, які вміють сказати жваво і стисло. Навпаки, утомлює слухати водянисті промови, багатослівні виступи. Як приклад лаконічної промови розглянемо виступ видатного судового оратора, адвоката Ф. Плевако. Письменник В. Вересаєв у спогадах розповідав, що Ф. Плевако взявся захищати бабусю, яка вкрала чайник. Прокурор, боячись красномовства Плевака, вирішив вибити в нього з рук головні козирі. Він сам сказав, що підсудна хвора, бідна і стара. Але,

стверджував прокурор, власність священна, на ній тримається держава, а тому стару потрібно судити.

Піднявся Ф. Плевако. Він виголосив: “Багато бід, багато випробовувань довелося пережити Росії за її більш ніж тисячолітнє існування. Печеніги терзали її, половці, татари, поляки. Усе витерпіла, усе переборола Росія, тільки міцніла і росла від випробувань. Але тепер, тепер... Бабуся вкрала чайник ціною в 30 копійок. Це вже Росія, звичайно, не витримає, від цього вона загине безповоротно” [4].

Говорити стисло – велике мистецтво, і воно не приходить само собою. Народний вислів прадавніх людей гласить: “Живе слово наполовину належить тому, хто його слухає”. Важко з цим не погодитися. Вимога говорити живим словом – вимога до будь-якого виступу юриста на судовому засіданні. Живе слово на відмінність від читаного або завченого народжується в той час, коли оратор викладає чергову думку. Про таких юристів говорять: очевидно, що він думає і говорить, говорить і думає; коли він зупиняється, обдумуючи свої фрази, то змушує думати й інших учасників судового розгляду. На цій основі базується увага слухачів до промови юриста: їх зв’язують спільні думки. Цінність промови судді, прокурора, адвоката визначається її індивідуальністю, вираженою у визначених особливостях, у наявності так званої “родзинки”. Розвиваючи свою промову, збагачуючи її і постійно коригуючи, юридичний працівник може зробити її грамотною, логічною, виразною, лаконічною і живою, що забезпечить більш високу дієвість його усних виступів.

**Література**

1. Сергеич П. Искусство речи на суде. - М. : Юрид. лит., 1988. - 384 с.
2. Сперанский М. М. Правила высшего красноречия // Режим доступу: http://imwerden.de/pdf/speransky_pravila_krasnorechija_1844.pdf.
3. Кони А. Ф. Избранное / Сост., вступ. ст. и примеч. Г. М. Миронова и Л. Г. Миронова. - М. : Сов. Россия, 1989. - 496 с.
4. Плевако Ф. Н. Судебные речи. Судебные речи известных русских юристов. Сб. - Издание второе, исправленное и дополненное. - М., Государственное издательство юридической литературы, 1957. – 350 с.